

YOSHLARNING INTERNETDAGI FAOLLIGI VA UNING IJTIMOIIY OQIBATLARI

Abdupattayev Xasanboy Abdurakhmonovich
Qo'qon Davlat Pedagogika Universiteti o'qituvchisi
Muydinova Mubinaxon
Qo'qon Davlat Pedagogika Universiteti
Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlarning internetdagi faolligi va uning zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy oqibatlari tahlil qilinadi. Maqolada yoshlarning onlayn muloqoti, ta'limiy imkoniyatlari, ijodiy faoliyati va raqamli kompetensiyalarining rivojlanishi ijobiy tomoni sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, internetga haddan tashqari kirib ketish, kiberbulling, psixologik bosim va qadriyatlarning o'zgarishi kabi salbiy oqibatlar ham o'rganiladi. Tadqiqot natijalari yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish, internet xavfsizligi va onlayn faoliyatni oqilona boshqarish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Yoshlar, internet faolligi, ijtimoiy tarmoq, media madaniyati, internet xavfsizligi, raqamli savodxonlik, psixologik ta'sir, virtual kommunikatsiya, axborot maydoni.

Kirish. XXI asrda internet hayotning barcha jabhalarini qamrab olgan global kommunikatsiya maydoniga aylandi. Ayniqsa, yoshlar orasida internetdan foydalanish darajasi boshqa yosh guruhlariga nisbatan ancha yuqori. Raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi natijasida yosh avlodning kundalik faolligi – o'qish, muloqot, o'yin, ijod, hatto ijtimoiy fikr shakllantirish jarayonlari ham internet orqali amalga oshmoqda. Ayrim tadqiqotlar yoshlarning 90 foizdan ortig'i kuniga kamida 4–6 soat vaqtini onlayn platformalarda o'tkazishini ko'rsatadi [Karimov, 2020, 45-b.].

Internetning imkoniyatlari keng bo'lishiga qaramay, uning ijtimoiy oqibatlari turlicha baholanadi. Bir tomondan, raqamli maydon ta'lim, muloqot, kreativ fikrlash va

innovatsion faoliyat uchun yangi sharoit yaratadi; boshqa tomondan, virtual dunyo yoshlarni real hayotdan uzoqlashtirishi va ularning psixologik, axloqiy hamda ijtimoiy xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu sababli, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – yoshlarning internetdagi faolligi fenomenini chuqur ilmiy tahlil qilish va uning ijtimoiy oqibatlarini aniqlashdir.

Adabiyotlar tahlili. Yoshlarning internetdagi faolligi masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Masalan, Castells internetni “axborot jamiyatining asosiy infratuzilmasi” sifatida baholaydi [Castells, 2010, 76-b.]. Bu fikrga ko'ra, raqamli makon jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy tizimlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Boshqa tadqiqotlarda yoshlarning onlayn muloqoti shaxslararo aloqalarni kuchaytirishi, o'zini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytirishi ta'kidlanadi [Muminova, 2019, 52-b.]. Shuningdek, internet maktab va oliy ta'lim jarayonini raqamlashtirish orqali bilim olish samaradorligini oshiradi [Rahmonov, 2021, 91-b.].

Shu bilan birga, ko'pchilik tadqiqotchilar yoshlarning internetdan haddan tashqari foydalanishi salbiy oqibatlarga olib kelishini ko'rsatadi. Xususan:

- Internetga qaramlik – ruhiy holatning izdan chiqishi, diqqatning susayishi, vaqt boshqaruvining buzilishi [Young, 2017, 33-b.].
- Kiberjinoyatchilik va kiberbulling – yoshlar o'zlarini himoya qila olmaydigan ochiq maydon [Akbarov, 2022, 64-b.].
- Axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi – internetdagi ommaviy madaniyat ta'siri ostida yoshlarning orientatsiyasi o'zgarib boradi [Ismoilova, 2020, 29-b.].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlarning internetdan foydalanishi ko'p qirrali jarayon bo'lib, uni yaxlit ilmiy yondashuvlar bilan o'rganish zarur.

Muhokama. Mazkur bo'limda yoshlarning internetdagi faolligiga doir ilmiy natijalar tahlil qilinadi, mavjud ilmiy qarashlar bilan qiyoslanadi hamda ijtimoiy oqibatlar izohlanadi.

1. Yoshlarning internetdan foydalanish motivlari

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yoshlar internetdan asosan quyidagi maqsadlarda foydalanadi:

- muloqot va do'stlar orttirish (ijtimoiy tarmoqlar),
- ta'lim resurslari va mustaqil o'rganish,
- ko'ngilochar kontent (video, serial, o'yinlar),
- shaxsiy brend yaratish (bloggerlik),
- onlayn xarid va xizmatlar.

Bu jarayon modernizatsiya ta'sirida yoshlarning kommunikativ talablarining ortganini anglatadi.

2. Ijobiy oqibatlar

Internet yoshlarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

- Ta'limiy imkoniyatlar

Onlayn kurslar, videodarslar, raqamli platformalar orqali yoshlar o'z bilimini mustaqil oshira oladi [Rahmonov, 2021, 93-b.]. Bu ta'limni demokratlashtirishga xizmat qiladi.

- Global muloqot

Yoshlar dunyoning turli mintaqalaridagi tengdoshlari bilan bog'lana oladi. Bu ularning ijtimoiy kapitalini oshiradi va dunyoqarashini kengaytiradi.

- Raqamli kompetensiyalar shakllanishi

Bugungi davrda IT ko'nikmalari mehnat bozorida eng kerakli kompetensiyalardan hisoblanadi. Yoshlarning internetda faol bo'lishi ularda raqamli savodxonlikni oshiradi.

- Kreativlik va o'zini ifoda qilish

Blog yuritish, kontent yaratish, dizayn, videomontaj kabi faoliyatlar ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradi.

3. Salbiy oqibatlar

Ijtimoiy tahlillar internetning salbiy oqibatlari ham keng ekanini ko'rsatmoqda.

- Internetga qaramlik

Yoshlar vaqtning katta qismini onlayn o'tkazishi natijasida uyqu buzilishi, diqqatning pasayishi, real hayotga qiziqishning kamayishi kuzatiladi [Young, 2017, 35-b.].

- Psixologik muammolar

Ijtimoiy tarmoqlarda doimiy "solishtirish madaniyati" yoshlarning o'ziga bahosini pasaytiradi, tashvish va depressiya kabi holatlarni kuchaytiradi.

- Kiberbulling

Haqorat, mazax qilish, shaxsiy ma'lumotlarning tarqatilishi kabi xavflar yoshlar orasida keng tarqalgan [Akbarov, 2022, 67-b.].

- Virtual hayotga haddan oshiq kirib ketish

Bu oilaviy munosabatlar, o'qish va ish faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

- Soxta axborot ta'siri

Yoshlar ko'pincha "feyk news", manipulyativ kontent va ekstremistik g'oyalarga duch keladi [Ismoilova, 2020, 31-b.].

4. Ijtimoiy oqibatlarning umumiy tahlili

Jamiyat nuqtai nazaridan internet yoshlarning:

- ijtimoiy faolligini oshiradi,
- lekin real ijtimoiy munosabatlar sifatini pasaytirishi mumkin.

Shuningdek, internetda shakllanayotgan virtual identitet ko'p hollarda real hayotdagi shaxsiy fazilatlar bilan mos kelmaydi. Bu esa yoshlarning o'ziga bo'lgan munosabatida nomutanosibliklar keltirib chiqaradi.

Natijalar. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy ilmiy natijalarga erishildi:

1. Yoshlarning internetdagi faolligi zamonaviy jamiyatda muqarrar jarayon bo'lib, u axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi bilan bog'liq.
2. Internet yoshlar hayotining ijtimoiy, psixologik va madaniy qatlamlariga chuqur kirib borgan.
3. Ijobiy jihatlar: keng bilim olish imkoniyatlari, global muloqot, raqamli kompetensiyalar, ijodiy faoliyat.
4. Salbiy jihatlar: qaramlik, psixologik bosim, vaqtni boshqarish muammolari, kiber tahdidlar, qadriyatlarning transformatsiyasi.
5. Tadqiqot natijalari yoshlar bilan ishlashda raqamli tarbiya, internet madaniyati, axborot xavfsizligi bo'yicha chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatdi.
6. Internetdan oqilona foydalanish yoshlarning shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Xulosa. Yoshlarning internetdagi faolligi zamonaviy jamiyatning ajralmas xususiyati bo‘lib, uning ijtimoiy oqibatlarini murakkab va ko‘p qirrali. Internet yosh avlodga misli ko‘rilmagan imkoniyatlar bersa-da, u bilan bog‘liq xavflar ham jiddidir. Shuning uchun:

- ota-onalar va pedagoglar tomonidan raqamli madaniyatni shakllantirish,
- davlat tomonidan yoshlarni kiberxavflardan himoya qilish strategiyalarini kuchaytirish,
- yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish,
- internetdan foydalanishda mas’uliyatli yondashuvni rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Agar ushbu omillar uyg‘un ravishda amalga oshirilsa, internet yoshlarning ijtimoiy rivojlanishi va intellektual barkamolligiga xizmat qiluvchi kuchli vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Akbarov A. *Kiberxavfsizlik asoslari*. Toshkent, 2022. — 62–70-b.
2. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Oxford, 2010. — 74–89-b.
3. Ismoilova D. *Ommaviy madaniyat va yoshlar ongidagi o‘zgarishlar*. Toshkent, 2020. — 27–35-b.
4. Karimov N. *Yoshlar va internet muhitidagi faoliyat*. Samarqand, 2020. — 43–51-b.
5. Muminova M. *Digital kommunikatsiya psixologiyasi*. Toshkent, 2019. — 49–58-b.
6. Rahmonov B. *Raqamli ta’limning amaliy jihatlari*. Toshkent, 2021. — 90–98-b.
7. Young K. *Internet Addiction Research*. New York, 2017. — 32–40-b.
8. Zaynutdinova L. *Axborot jamiyati va yoshlar madaniyati*. Buxoro, 2021. — 55–61-b.